

## Класифікація особистих свобод у цифровому середовищі

Яремко Р. А.<sup>1</sup>

Опубліковано  
30.09.2025

Секція  
Право

УДК  
340.13:004.9

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17293465>

**Анотація.** У статті здійснено науково-теоретичне обґрунтування класифікації особистих свобод у цифровому середовищі як аналітичного інструменту юридичної систематизації й концептуалізації новітніх форм правосуб'єктності людини. Виокремлено основні групи цифрових прав і свобод: трансформовані класичні (свобода слова, приватність, свобода асоціацій) та нові нормативні феномени (право на доступ до Інтернету, цифрову ідентичність, право бути забутим, право на цифрову безпеку). Проаналізовано міжнародні та національні стандарти правового регулювання, зокрема європейські підходи, що імплементуються в Україні, з урахуванням викликів цифрової нерівності, кіберзагроз та інформаційного контролю. Особливу увагу приділено аналізу правової політики України у сфері цифрових прав, оцінено рівень імплементації європейських стандартів, а також розглянуто практичні аспекти нормативного регулювання цифрових комунікацій, захисту персональних даних, онлайн-вираження та доступу до інформації. Аргументовано необхідність інтеграції конституційного й процедурного рівнів гарантування прав, створення незалежних регуляторів, розробки прозорих механізмів модерації цифрового контенту і активного залучення громадянського суспільства до формування цифрової правової політики. Запропоновано бачення цифрового простору як автономної правової сфери, де особисті свободи мають бути гарантовані на рівні з традиційним офлайн-виміром, а також обґрунтовано концептуальні передумови для їх майбутньої конституціоналізації. Стаття надає міждисциплінарний аналіз сучасних тенденцій у сфері цифрових прав, слугує теоретичним підґрунтям для подальших досліджень у галузі цифрового права та пропонує практичні орієнтири для оновлення законодавчої бази в умовах інформаційного суспільства.

**Ключові слова:** цифрові права, особисті свободи, цифрове середовище, інформаційна безпека, правовий захист, цифрова трансформація, цифрова демократія.

### Classification of Personal Freedoms in the Digital Environment

**Abstract.** The article provides a scientific and theoretical substantiation of the classification of personal freedoms in the digital environment as an analytical tool for the legal systematization and conceptualization of new forms of human legal personality. The main groups of digital rights and freedoms are distinguished: transformed classical ones (freedom of speech, privacy, freedom of association) and new normative phenomena (the right to Internet access, digital identity, the right to be forgotten, the right to digital security). The study analyzes international and national standards of legal regulation, particularly European approaches implemented in Ukraine, taking into account the challenges of digital inequality, cyber threats,

<sup>1</sup> аспірант, ЗВО «Львівський університет бізнесу та права».  
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3186-9190>

and information control. Special attention is paid to the analysis of Ukraine's legal policy in the field of digital rights, the assessment of the level of implementation of European standards, as well as the practical aspects of regulating digital communications, data protection, online expression, and access to information. The necessity of integrating constitutional and procedural levels of rights protection, establishing independent regulators, developing transparent mechanisms for digital content moderation, and involving civil society in shaping digital legal policy is substantiated. The article proposes a vision of the digital space as an autonomous legal domain where personal freedoms must be guaranteed on par with their traditional offline dimension. It also outlines conceptual prerequisites for their future constitutionalization. The article provides an interdisciplinary analysis of current trends in the field of digital rights, serves as a theoretical foundation for further research in digital law, and offers practical guidelines for updating the legislative framework in the context of the information society.

**Keywords:** digital rights, personal freedoms, digital environment, information security, legal protection, digital transformation, digital democracy.

### Вступ

У сучасних умовах глобальної цифровізації суспільства фундаментально змінюються форми соціальної комунікації та механізми реалізації базових прав і свобод людини. Цифрове середовище, сформоване сукупністю інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових платформ і мережевих сервісів, створює нову правову реальність, у межах якої традиційні свободи трансформуються, а також з'являються якісно нові правові інститути. Особливу актуальність у цьому контексті набуває проблема концептуального осмислення та правового унормування особистих свобод у цифровому просторі.

Перехід до інформаційного суспільства зумовлює потребу у переосмисленні класичних підходів до захисту прав людини. Якщо раніше акценти ставилися на фізичному вимірі правового простору, то сьогодні дедалі більше зусиль концентрується на забезпеченні прав у віртуальному середовищі. Зростання ролі інтернету, мобільних технологій, цифрових сервісів і соціальних мереж трансформує зміст окремих прав і викликає появу нових правових феноменів, таких як право на цифрову ідентичність, право на доступ до інтернету чи право бути забутим. Водночас це спричиняє нові виклики – від проблеми цифрової нерівності до небезпек масового електронного стеження, маніпуляції алгоритмами й обмежень свободи вираження.

Огляд актуальних досліджень засвідчує поступове формування доктрини цифрових прав, що ґрунтується і на міжнародних стандартах (Council of Europe, Sjøberg J.), зокрема в частині захисту приватного життя, свободи вираження поглядів і доступу до інформації, і на вітчизняних правових розробках (Белов Д., Переш І., Покорба І.). Особливу увагу дослідники приділяють проблемі обмежень цифрових свобод в умовах правових викликів і трансформаційного тиску цифровізації (Бочковой В., Бааджи Н., Чалчинський В.).

Метою статті є науково-теоретичне обґрунтування класифікації особистих свобод у цифровому середовищі як засобу систематизації та концептуалізації новітніх проявів правосуб'єктності людини в умовах цифрової трансформації.

Для досягнення цієї мети поставлено такі дослідницькі завдання:

- проаналізувати зміст поняття «особисті свободи у цифровому середовищі» та охарактеризувати його генезу;
- виокремити ключові групи цифрових прав і свобод із урахуванням ступеня їх трансформації та нормативної визначеності;
- охарактеризувати основні напрями міжнародного та національного правового регулювання цифрових свобод;

- обґрунтувати значення класифікації цифрових особистих свобод для розвитку правової політики та законодавства у сфері цифрових прав людини.

Реалізація зазначених завдань дозволяє сформувати цілісне бачення ролі та місця особистих свобод у новій парадигмі прав людини, спричиненій інформаційною добою. Стаття покликана сприяти науковому переосмисленню правового статусу особистості в цифрову епоху, а також формуванню доктринальних і законодавчих підходів до забезпечення особистих свобод в умовах технологічної реальності.

### Результати

Розвиток сучасних цифрових технологій ставить питання про забезпечення основоположних прав і свобод людини у новому вимірі – цифровому середовищі. Під цим середовищем розуміється сукупність відносин та процесів, що виникають під час використання інтернету, цифрових пристроїв та інформаційно-комунікаційних технологій. Визнано, що права і особисті свободи повинні однаково гарантуватися як офлайн, так і онлайн. На міжнародному рівні це підтвердила Рада Європи, яка ще у 2014 році підкреслила, що всі права, гарантовані Європейською конвенцією з прав людини, поширюються також на інтернет-користувачів [1]. Відповідно, під особистими свободами у цифровому середовищі розуміють сукупність прав і свобод людини, реалізація яких відбувається або трансформується під впливом цифрових технологій та інтернету.

Варто зазначити, що поняття «цифрові права людини» все частіше виокремлюється як самостійна категорія у науковому і правовому дискурсі. Деякі дослідники пропонують розглядати цифрові права як окрему групу прав людини, пов'язаних саме з користуванням інтернетом та цифровими пристроями [2, 3]. Така група охоплює як традиційні права (наприклад, свобода слова чи право на приватність), що набувають нового змісту в онлайн-просторі, так і нові права, породжені розвитком технологій (скажімо, право на доступ до інтернету чи «право бути забутим»). Крім того, виокремлюють *процедурні цифрові права*, пов'язані із реалізацією традиційних прав за допомогою ІТ (наприклад, електронне голосування, подання електронних петицій тощо) [4]. Такий комплексний підхід підкреслює, що цифрове середовище впливає практично на всі аспекти реалізації прав особи, вимагаючи їх адаптації і належного правового захисту.

Ідея про те, що права людини мають діяти і в інтернеті, виникла з розширенням глобальної мережі наприкінці ХХ ст. Спочатку панував підхід, за яким існуючі свободи просто екстраполюються на новий кіберпростір. Наприклад, право на свободу вираження поглядів застосовується і до онлайн-комунікацій, а право на недоторканність приватного життя поширюється на електронне листування. У 1990-х роках ентузіасти проголошували інтернет територією свободи, що не потребує детального регулювання. Втім, уже на початку 2000-х міжнародна спільнота усвідомила необхідність певних правил: було прийнято ряд декларацій та принципів, спрямованих на захист прав користувачів онлайн. Одним із важливих кроків стала Всесвітня зустріч на верхах з питань інформаційного суспільства (WSIS, 2003–2005), де задекларовано принципи інформаційної свободи та загального доступу до знань [5].

На рівні Ради Європи знаковим став «Посібник з прав людини для інтернет-користувачів» (2014), що у доступній формі пояснює, яких саме прав слід дотримуватися в мережі. У ньому наголошено, зокрема, на свободі вираження онлайн, праві на доступ до інформації, свободі зібрань у інтернеті, захисті приватного життя та персональних даних, а також на особливому захисті дітей у цифровому просторі [6]. Паралельно ООН у своїх резолюціях неодноразово підкреслювала, що «ті самі права, які людина має офлайн, повинні захищатися й онлайн». У 2011 році спеціальний доповідач ООН Ф. Ла Рю

представив доповідь про сприяння і захист права на свободу думки і її вільне вираження в інтернеті, а у 2016 році Рада ООН з прав людини ухвалила резолюцію, яка прямо проголосила рівність офлайн- та онлайн-прав [7]. Такі кроки заклали підґрунтя для розвитку концепції цифрових прав людини.

В історичному аспекті цікавим є і поступове розширення змісту традиційних прав під впливом цифрових реалій. До прикладу, вже у 2009 році в Європейському Союзі обговорювалася ідея визнання доступу до інтернету одним із умов реалізації права на освіту та свободи вираження. Європарламент тоді заявив, що надання усім громадянам доступу до мережі є сучасним еквівалентом забезпечення доступу до освіти, і що ніхто не повинен свавільно цього доступу позбавлятися [8]. У Франції Конституційна рада у 2009 році розглядала питання відключення користувачів від інтернету за порушення авторських прав і вказала, що право на доступ до онлайн-сервісів є невід'ємною складовою свободи вираження поглядів [9]. Таким чином, свобода слова була офіційно розширена, включивши аспект інтернет-доступу. Хоча це не означало формального визнання доступу до інтернету окремим фундаментальним правом, фактично встановлено конституційну гарантію на вільне підключення до мережі як умову реалізації свободи комунікації. Такі прецеденти показують, що традиційні права набувають нового життя у цифрову епоху, а держава повинна враховувати цифровий контекст при їх гарантуванні.

Права і свободи людини в цифровому середовищі можна умовно поділити на дві великі групи: (1) ті, що вже відомі традиційному праву, але набувають специфічного змісту онлайн; та (2) принципово нові права, що виникли саме через цифрову трансформацію суспільства [4]. Проаналізуємо ключові види особистих свобод у цифровому середовищі з їх короткою характеристикою та відповідними нормативними гарантіями.

*Право на доступ до Інтернету* - полягає у можливості кожної людини на рівних умовах підключатися до глобальної мережі та користуватися її послугами. У цифрову епоху інтернет-доступ став передумовою реалізації багатьох інших прав – освіти, участі в політичному житті, отримання інформації тощо. Відтак все частіше визнається, що держава повинна забезпечити громадянам доступний і недискримінаційний доступ до інтернету. Європейський Союз проголосив прагнення зробити широкосмуговий інтернет доступним усім та заборонити довільне відключення користувачів (окрім як за рішенням суду) [1]. В Україні право на інтернет опосередковано впливає з конституційних гарантій свободи слова та інформації, хоча прямо не закріплене. Пандемія COVID-19 гостро продемонструвала фундаментальність цього права, коли інтернет залишився чи не єдиним каналом для роботи, навчання і спілкування. У 2020 році був прийнятий Закон України «Про електронні комунікації», який серед іншого проголосив принцип універсального доступу та розвиток широкосмугових мереж, наближаючи реалізацію цього права на практиці [10]. На європейському рівні діють також норми щодо *мережевого нейтралітету*, які гарантують рівність трафіку і доступ до будь-яких ресурсів без дискримінації з боку провайдерів [11].

*Свобода вираження поглядів та доступу до інформації онлайн.* Така свобода означає право людини вільно висловлювати свої думки в інтернеті (через веб-сайти, соцмережі, блоги тощо), а також шукати та отримувати інформацію з онлайн-джерел. Вона гарантована ст. 34 Конституції України (свобода думки і слова, вільне вираження поглядів) і охоплює як поширення інформації, так і доступ до неї [12]. У цифровому середовищі свобода слова стикається з новими викликами – такими як цензура в інтернеті, видалення контенту платформами, поширення дезінформації. Європейські стандарти (ст. 10 ЄКПЛ) вимагають, щоб будь-які обмеження онлайн-вираження мали законні підстави і були необхідними у демократичному суспільстві. Сучасне європейське законодавство, зокрема Digital Services Act (DSA), ставить за мету забезпечити баланс між

вільним висловленням та захистом від незаконного контенту: ця регуляція зобов'язує великі інтернет-платформи прозоро модерувати контент і поважати права користувачів. DSA прямо передбачає захист основних прав користувачів онлайн і запроваджує механізми оскарження видалення контенту [13]. В Україні проблематика онлайн-цензури також актуальна: з 2017 року через міркування національної безпеки РНБО накладає санкції, що призводять до блокування низки веб-сайтів (переважно російських ресурсів) без судового рішення. За даними моніторингових організацій, загалом заблоковано тисячі сайтів [14]. Хоча такі обмеження мотивуються боротьбою проти ворожої пропаганди і кіберзагроз, вони ставлять питання про дотримання стандартів свободи вираження та права громадян на інформацію. У 2021 році в Україні було зафіксовано блокування десятків веб-ресурсів указами Президента на підставі санкцій РНБО [8], що викликало критику правозахисників. В умовах війни держава прагне захистити інформаційний простір від агресора, однак важливо забезпечити, щоб такі заходи були пропорційними і не придушували легітимні висловлювання.

*Право на приватність і захист персональних даних* - гарантує недоторканність особистого життя людини онлайн, конфіденційність її комунікацій і контроль над збором та обробкою персональних даних. В цифрову добу обсяги персональних даних, що збираються, величезні – від профілів у соцмережах до історії веб-пошуку. В Україні право на приватність закріплено ст. 32 Конституції, яка забороняє збирати, зберігати та поширювати конфіденційну інформацію про особу без її згоди [12]. Діє також спеціальний Закон «Про захист персональних даних» (2010), що встановлює правила обробки персональних даних. Проте цей закон зараз модернізується: у 2023 році розроблено новий законопроект №8153, покликаний гармонізувати українське законодавство із Загальним регламентом захисту даних ЄС (GDPR) [15]. Зміни передбачають розширення прав суб'єктів даних – зокрема, закріплення права на стирання (право бути забутим), права заперечувати проти обробки, обмежувати обробку, права на перенесення даних тощо, яких раніше не було у національному законі. Також планується створення незалежного державного органу із захисту даних за європейським зразком. В Європейському Союзі захист приватності є однією з базових цінностей: ст. 8 Хартії ЄС гарантує право на захист персональних даних, а GDPR (2016) встановив жорсткі вимоги до обробки даних у всіх країнах-членах [16]. Таким чином, право на приватність у цифровому середовищі нині забезпечується цілою системою норм – від конституційних положень до міжнародних стандартів (Конвенція Ради Європи №108+ щодо даних). Однак викликом лишаються масове електронне стеження та кібербезпека: держава та компанії повинні утримуватись від свавільного стеження за користувачами (окрім передбачених законом випадків, як-от розслідування злочинів) [6], а також забезпечувати захист даних від витоків та кібератак.

*Право на свободу та особисту безпеку онлайн.* Відносно нова концепція, яка розширює традиційне право на свободу та особисту недоторканність (закріплене, зокрема, ст. 29 Конституції України [12]) на сферу інтернет-взаємодії. Її суть – людина повинна бути захищена від незаконних посягань у цифровому просторі, як-от від кібербулінгу, онлайн-насилства, переслідування, розпалювання ненависті в мережі тощо [8]. Реалізація цього права вимагає від держави активних дій: створення механізмів протидії кіберзлочинності, забезпечення покарання за погрози чи домагання в інтернеті, боротьби з мовою ворожнечі онлайн. В Україні вже криміналізовано окремі діяння, пов'язані з порушенням безпеки особи в інтернеті (наприклад, сексуальну експлуатацію дітей онлайн, яка переслідується за законом). Також у 2021 році уряд затвердив Національну стратегію захисту дітей у цифровому середовищі, спрямовану на убезпечення неповнолітніх від кібербулінгу, сексуальних злочинів в інтернеті, шкідливого контенту тощо [17]. На міжнародному рівні Будапештська конвенція про кіберзлочини (ратифікована Україною) зобов'язує державу переслідувати хакерські

атаки, кібершахрайство й інші злочини проти інформаційної безпеки. Таким чином, право на безпеку онлайн є складовою більш загального права на особисту безпеку, але акцентує увагу на специфічних загрозах цифрової ери. Кожен користувач має почуватися в інтернеті захищеним як фізично, так і психологічно – ані державні органи, ані приватні особи не повинні створювати небезпеку шляхом незаконних дій в мережі.

*Свобода мирних зібрань, асоціацій та участі в електронній демократії.* Інтернет суттєво розширив можливості людей об'єднуватися за інтересами, висловлювати колективну позицію та здійснювати громадський вплив. Дане право означає, що люди можуть вільно створювати онлайн-спільноти, групи у соцмережах, організовувати цифрові форуми чи флешмоби, а також використовувати електронні інструменти для участі в суспільно-політичному житті [8]. У Конституції України свобода об'єднань гарантована ст. 36, а право на мирні зібрання – ст. 39 [12]. Зазначені норми охоплюють і цифровий вимір: наприклад, створення групи у Facebook для мирного протесту або проведення онлайн-мітингу є формою реалізації цих свобод. Більше того, держава має заохочувати використання технологій для демократії – таких як електронні петиції, онлайн-консультації з громадськістю, електронне голосування. У Європі концепція *e-democracy* активно розвивається: все більше країн впроваджують електронні петиції до парламентів, онлайн-голосування на виборах або референдумах (як-от Естонія) [18]. Свобода асоціацій онлайн тісно пов'язана з правом на свободу вираження – платформи повинні забезпечувати можливість групової комунікації та не перешкоджати законній координації між користувачами. Звісно, і ця свобода не абсолютна: протизаконні об'єднання (наприклад, терористичні групи) чи заклики до насильства онлайн можуть підлягати обмеженням згідно із законом. Втім, блокування онлайн-спільнот або соцмереж без належної правової процедури становить небезпеку для свобод громадян. Показовим прикладом була ситуація, коли указами в Україні потрапили під заборону популярні соцмережі й сервіси, чим обмежилося спілкування мільйонів користувачів – такий крок викликав дискусії щодо його відповідності стандартам прав людини [8]. У майбутньому забезпечення цифрових свобод у цій сфері вимагатиме від держави тонкого балансу між гарантуванням безпеки і недоторканністю простору для громадянського онлайн-самовираження.

*Право на цифрове самовизначення (ідентичність) та «право бути забутим».* Така категорія прав пов'язана з контролем особи над своєю присутністю в інтернеті та особистими даними. Цифрове самовизначення означає, що кожна людина має право визначати, під яким іменем або якою мірою вона представлена онлайн [8]. Фактично це охоплює право на анонімність або використання псевдоніму в мережі, а також право самостійно вирішувати, яку інформацію про себе розкривати. Наприклад, користувач може не розкривати реального імені у форумі або приховати певні деталі профілю в соцмережі – це складова його особистої автономії. Водночас *право бути забутим* – поняття, що стало широко відомим після рішення Суду ЄС у справі Google Spain (2014) і закріплене в ст.17 GDPR – дає можливість вимагати видалення своїх персональних даних із публічного доступу, якщо вони застаріли чи поширені незаконно [19]. У цифровому світі інформація довго зберігається і може завдати шкоди репутації чи приватності, тому право на її видалення є способом захисту гідності та приватного життя. В Україні таке право поки прямо не передбачене законом, але новий проект закону про персональні дані містить норму про право на стирання даних [20]. Аналогічно, право «відключитися» від мережі означає, що особа не повинна бути примушена постійно залишатися онлайн і має право на цифрову паузу. У деяких країнах ЄС навіть обговорюють *право на відключення* в трудових відносинах – коли працівник поза робочим часом може не відповідати на електронні листи. Загалом, цифрове самовизначення охоплює право користувача контролювати власну цифрову ідентичність – від захисту облікових записів від неправомірного використання до можливості остаточного видалення свого профілю

з онлайн-сервісу. Сфера цих прав перебуває на етапі формування, проте має вирішальне значення для забезпечення автономності особистості в цифровому середовищі.

Наведена класифікація не є вичерпною, існують і інші аспекти прав людини в цифровому середовищі (право на освіту і цифрову грамотність, права споживачів цифрових послуг, інтелектуальні права тощо). Однак зазначені вище шість напрямів є базовими складовими «цифрових прав і свобод» особи. Варто підкреслити, що дослідники наголошують на необхідності офіційного закріплення принаймні деяких із цих прав як фундаментальних. Приміром, пропонується конституційно визнати право на доступ до інтернету, враховуючи його значення для здійснення інших свобод. У світі вже є прецеденти: Франція фактично конституціоналізувала свободу підключення до мережі як частину свободи слова [8]. Міжнародні організації (ООН, Рада Європи, ЄС) у своїх стратегічних документах також говорять про цифрові права. Зокрема, Європейський Союз у 2022 році проголосив Декларацію цифрових прав та принципів, яка проголошує центральність людини в цифровій екосистемі, захист її гідності, приватності, свободи вибору онлайн, сприяння участі у цифровому суспільстві тощо [21]. Такі дії свідчать, що світова спільнота рухається до формування єдиних підходів у цій сфері.

Забезпечення прав і свобод особи в цифровому середовищі нині стає одним з пріоритетів правової політики як в Україні, так і в Європейському Союзі. В Україні основу становить Конституція, яка хоча і не містить спеціальних «цифрових» прав, але гарантує ключові свободи, застосовні і онлайн: свободу слова (ст. 34), свободу світогляду та віросповідання (ст. 35), свободу об'єднань (ст. 36) і мирних зібрань (ст. 39), право на особисту недоторканність (ст. 29), недоторканність приватного життя та таємницю листування (ст. 31-32) тощо [12]. Зазначені конституційні норми створюють рамки, в межах яких держава повинна забезпечувати їх реалізацію в інтернеті. Проте виникає потреба деталізувати їх спеціальними законами і підзаконними актами, враховуючи особливості цифрового контексту [4].

В останні роки Україна здійснює активні кроки для оновлення законодавства у сфері цифрових прав, часто орієнтуючись на європейські стандарти (що пов'язано і зі зобов'язаннями в рамках статусу кандидата на вступ до ЄС). Уже згаданий законопроект про персональні дані №8153 покликаний впровадити норми GDPR, забезпечивши сучасний захист приватності громадян [20]. У 2022 році набув чинності новий Закон «Про електронні комунікації», який імплементує положення ЄС щодо електронних комунікаційних послуг – зокрема, регулює доступ до інтернету, права споживачів цих послуг, порядок обмеження доступу в умовах надзвичайного чи воєнного стану тощо [10]. Закон визначає принципи універсального обслуговування, передбачає державні програми інтернет-субсидій для малозабезпечених, а також встановлює гарантії захисту персональних даних користувачів електронних комунікацій. Одночасно було створено регуляторний орган – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері електронних комунікацій (НКЕК), яка слідкує за дотриманням провайдерами вимог закону, у тому числі щодо мережевої нейтральності та якості інтернет-послуг.

В напрямку свободи вираження поглядів онлайн Україна донині не мала окремого комплексного закону, що регулює діяльність інтернет-платформ. Проте у 2023-2024 рр. з'явилися законодавчі ініціативи, спрямовані на регулювання великих онлайн-платформ, зважаючи на досвід ЄС (Digital Services Act). Так, наприкінці 2023 року зареєстровано проект закону №11115 про спільні платформи для поширення інформації, який має встановити обов'язки соціальних мереж та відеохостингів щодо протидії дезінформації, прозорості модерації контенту тощо [22]. Його обговорення відбувається за участі експертів Ради Європи і орієнтоване на врахування європейських підходів, одночасно з урахуванням специфічної ситуації інформаційної війни з РФ [1]. Таким чином, законодавство еволюціонує до створення механізмів, які б дозволили

видаляти відверто незаконний контент (пропаганду війни, заклики до насильства, кіберзлочини) і водночас не придушувати законну критику чи інакодумство.

Європейський Союз, зі свого боку, вже сформував розгалужену нормативну базу захисту цифрових прав. Окрім згаданих GDPR та DSA, діють також інші акти: Директива про електронну торгівлю (2000) визначила основи відповідальності інтернет-посередників; Директива про електронну конфіденційність (e-Privacy) регулює таємницю електронних комунікацій; Digital Markets Act (2022) обмежує зловживання влади найбільших ІТ-корпорацій для забезпечення свободи вибору споживачів. У 2022 році ЄС прийняв згадану Декларацію цифрових прав та принципів, яка хоча і не є юридично зобов'язуючим актом, але служить політичним орієнтиром: серед шести її розділів – “Центральність людини в цифровій трансформації”, “Солідарність і включеність” (включає право на інтернет та цифрову грамотність), “Свобода вибору” (вільне онлайн-середовище без нав'язування рішень алгоритмами), “Участь у цифровому публічному просторі” (право на онлайн-участь у демократичному житті), “Безпека, захищеність і розширення прав” (захист дітей онлайн, кібербезпека, приватність) та “Сталий розвиток” [21]. Отже, на рівні ЄС визнано необхідність узгодженого підходу до цифрових прав, який поєднує як захист класичних свобод, так і розвиток нових інструментів захисту користувачів у цифровій сфері.

Порівняння України та ЄС у сфері цифрових прав показує, що Україна рухається у напрямку імплементації європейських стандартів, проте залишається певний розрив. В ЄС вже сьогодні діють дієві механізми, напрацьовані судовою практикою (наприклад, рішення Європейського суду з прав людини щодо онлайн-свободи слова або права на приватність у контексті масового стеження). Україна ж лише формує національну практику з цих питань. Наприклад, якщо у країнах ЄС відключення інтернету як санкція майже не застосовується і розглядається як крайній захід, то в Україні позасудові блокування сайтів стали доволі частим інструментом у відповідь на гібридні загрози [14]. Така практика викликає критику з боку правозахисників і міжнародних організацій, які закликають Україну забезпечувати верховенство права у цифровій сфері та дотримуватися міжнародних зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та ЄКПЛ [14]. Водночас, позитивно оцінюється прогрес України у зближенні із європейським законодавством: запровадження інституту персонального омбудсмана з питань захисту даних, імплементація європейських регламентів у національні закони, участь у міжнародних ініціативах з кібербезпеки тощо.

Таким чином, особисті свободи в цифровому середовищі – це широкий комплекс прав, що охоплює і традиційні громадянські свободи, і новітні «цифрові» права, породжені інформаційною добою. Їх класифікація включає такі фундаментальні елементи, як право на доступ до інтернету, свобода онлайн-вираження, право на приватність, безпеку в мережі, свобода інтернет-об'єднань та цифрова автономність особи. Забезпечення цих свобод вимагає від держав як пасивної ролі (утримання від цензури, неправомірного втручання у приватне життя), так і активної ролі (розвитку інфраструктури, створення законів для захисту користувачів, просвіти громадян щодо їх цифрових прав). Україна, як і весь світ, наразі проходить етап становлення відповідної нормативної бази. Науковці та законотворці пропонують нові підходи – від конституціоналізації окремих цифрових прав до деталізації їх спеціальними законами та міжнародними угодами [8]. У перспективі гармонізація українського законодавства із європейським, а також впровадження найкращих практик захисту прав людини онлайн сприятимуть тому, що цифрове середовище стане безпечним і вільним простором для кожної особистості. Основоположна ідея полягає в тому, що права людини – універсальні, тож вони повинні однаково ефективно діяти і у фізичному світі, і у світі цифровому [1]. Такий підхід є необхідною передумовою для повноцінної реалізації людського потенціалу у добу глобальної цифрової трансформації.

### Висновки

Узагальнення результатів дослідження цифрових особистих свобод демонструє необхідність радикального оновлення правової моделі забезпечення фундаментальних прав людини в умовах цифрової трансформації. У науковому й нормативно-правовому дискурсах дедалі чіткіше окреслюється автономна категорія цифрових прав, яка охоплює трансформовані класичні свободи, зокрема свободу слова, приватність, асоціативність, а також нові нормативні феномени, серед яких – право на доступ до інтернету, цифрову ідентичність, право бути забутим.

Цифрове середовище модифікує механізми реалізації особистих свобод і водночас формує нову предметну площину правового регулювання. Така трансформація вимагає адаптації національних систем до принципів цифрової справедливості, рівності доступу, кібербезпеки та інформаційної самовизначеності. У цьому контексті доступ до інтернету розглядається як оновлена парадигма комунікативної свободи, що забезпечує повноцінне функціонування всієї системи правової суб'єктності в цифрову епоху.

Аналіз законодавчої практики в Україні засвідчує поступову імплементацію європейських стандартів – від конституційного закріплення базових свобод до формування спеціалізованого законодавства у сферах захисту персональних даних, онлайн-комунікацій, діяльності цифрових платформ. Проте правове забезпечення цифрових прав зберігає фрагментарний характер і залишається вразливим до політичних інтервенцій, що виявляється, зокрема, у випадках позасудового обмеження доступу до інтернет-ресурсів.

Правова стратегія гарантування цифрових прав повинна спиратися на інтегральну модель, яка поєднує конституційну концепцію невід'ємності цифрових свобод із деталізованим процедурним механізмом захисту, інституційною незалежністю регуляторних органів і активною участю громадянського суспільства. Реалізація цієї моделі потребує нормативної бази, а також політичної рішучості та технологічної готовності.

Класифікація особистих свобод у цифровому середовищі виконує функцію аналітичного засобу юридичної систематизації й водночас слугує концептуальним орієнтиром для формування національної політики у сфері цифрових прав. Головним викликом залишається досягнення стійкого балансу між вимогами безпеки у період збройної агресії та необхідністю гарантування повноцінної правосуб'єктності особи в умовах цифрової модерності.

### Список використаної літератури

1. Council of Europe. (2014). *Guide to human rights for internet users*. <https://rm.coe.int/168008c37f>.
2. Белов, Д. М., Переш, І. Є., & Покорба, І. (2024). Цифрові права людини: доктринальні засади. *Аналітично-порівняльне правознавство*, (2), 110-115. <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/download/303017/295033>
3. Бочковой, В. О., & Бааджи, Н. А. (2024). Цифрові права людини та їх обмеження в умовах сучасних правових викликів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*, 228-233. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3ff0c097-a4d7-45e0-84fa-f9c8db7b6036/content>
4. Чалчинський, В. І. (2024). Сучасні тенденції забезпечення конституційних прав людини в умовах цифровізації. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 18: Право*, 41, 110–117. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2024.41.15>.
5. Raboy, M. (2023, April). IAMCR and the World Summit on the Information Society. In *Reflections on the International Association for Media and Communication*

- Research: Many Voices, One Forum* (pp. 233-247). Cham: Springer International Publishing. [https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-16383-8\\_16](https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-16383-8_16)
6. Council of Europe. (2024). *Regulation of online platforms in Ukraine: New draft law*. <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/-/regulation-of-online-platforms-in-ukraine-new-draft-law>.
  7. Sjøberg, J. (2023). European Convention of Human Rights and the Protection of Private Life, Freedom of Expression and Access to Information in a Digital Age. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/792774/Sjoberg\\_Jakob.pdf?se](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/792774/Sjoberg_Jakob.pdf?se)
  8. Братасюк, О. Б., & Ментух, Н. Ф. (2021). Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*, 10, 58–61. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-10/12>.
  9. Lerouge, L., & Trujillo Pons, F. (2022). Contribution to the study on the ‘right to disconnect’ from work. Are France and Spain examples for other countries and EU law?. *European labour law journal*, 13(3), 450-465. <https://shs.hal.science/halshs-03697415/document>
  10. Верховна Рада України. (2020). *Про електронні комунікації: Закон України від 16 грудня 2020 р. № 1089-IX*. База даних «Законодавство України». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-IX>
  11. Білоусов, М. (2024). Місце України в безпековому інформаційному просторі ЄС: аналіз нормативно-правової бази. *АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ*, 173. [http://www.apfs.nuoua.od.ua/archive/50\\_2024/50\\_2024.pdf#page=173](http://www.apfs.nuoua.od.ua/archive/50_2024/50_2024.pdf#page=173)
  12. Верховна Рада України. (1996). *Конституція України* (№ 254к/96-ВР, 28 червня 1996 р.). *Відомості Верховної Ради України*, 1996(30), ст. 141. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
  13. European Commission. (2024). *The EU’s Digital Services Act: Ensuring a safe and accountable online environment*. [https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act\\_en](https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_en).
  14. Freedom House. (2024). *Freedom on the Net 2024: Ukraine*. <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-net/2024>.
  15. Верховна Рада України. (2010). *Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI*. База даних «Законодавство України». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
  16. Європейський Союз. (2012). *Хартія основних прав Європейського Союзу* (2012/С 326/02, 26.10.2012). *Офіційний журнал Європейського Союзу*, С 326, 391–407. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>.
  17. Міністерство цифрової трансформації України. (2020). *Національна стратегія з захисту дітей в цифровому середовищі на період до 2025 року*. [https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/normative\\_document/2020/7/НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ З ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ І НА.pdf](https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/normative_document/2020/7/НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ З ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ І НА.pdf)
  18. Шаповалова, А. (2024). Current Status and Prospects for the Development of e-Democracy. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*, 1(1), 166-186. <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/download/1232/1664>
  19. Kocharyan, H., Vardanyan, L., Hamul’ák, O., & Kerikmäe, T. (2021). Critical views on the right to be forgotten after the entry into force of the GDPR: Is it able to effectively ensure our privacy?. *International & Comparative Law Review/Mezinárodní a Srovnávací Právní Revue*, 21(2). <https://sciendo.com/2/v2/download/article/10.2478/iclr-2021-0015.pdf>

20. Ivanov, O. (2024). *Mandatory informing, control, and high penalties: How the new draft law changes the rules of personal data protection*. VoxUkraine. <https://voxukraine.org/en/mandatory-informing-control-and-high-penalties-how-the-new-draft-law-changes-the-rules-of-personal-data-protection>.
21. Cocito, C., & de Hert, P. (2023). *The transformative nature of the EU declaration on digital rights and principles: Replacing the old paradigm (normative equivalency of rights)*. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4341816>.
22. Верховна Рада України. (2024). *Проект Закону про внесення змін до деяких за конів України щодо регулювання діяльності платформ спільного доступу до інформації, через які поширюється масова інформація (реєстр. № 11115 від 2 5.03.2024 р.)*. <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/card/43884>